

## להיות מודרנית בדרכה: נשים חרדיות בחדרי כושר במגזר החילוני

תקציר: חוף הים, קניונים וחדרי כושר מזוהים בציבור כמרחבים חילוניים-מודרניים. בשנים האחרונות גדל מספרם של החרדים הצורכים מרחבים אלו באופן שמתאים לתרבותם ולתפיסת עולמם. מאמר זה מתמקד במרחב אחד, חדר הכושר בסביבה חילונית, ובמשמעות שנשים חרדיות צעירות המתעמלות בו מייחסות לפעילותן הגופנית. טענתי היא שבאמצעות הספורט נשים חרדיות צעירות מקבלות שני סוגים של תגמולים. האחד הוא תגמולים בתוך החברה החרדית. שיפור במראה החיצוני שלהן מעלה את ביטחונן העצמי ומאפשר להן להציב תנאים לשידוכים עתידיים ולאורח חיים מסוים גם לאחר החתונה. התגמול השני ניתן מחוץ לחברה החרדית. המפגש עם נשים חילוניות והיכרותן עם התרבות החילונית מאפשרים לנשים לאמץ את המודרניות בתנאים המתאימים להן, מתוך שמירה על חוקי הדת ומתן פרשנות אישית משלהן לחוקים. לטענתן, בעקבות הפעילות בחדרי הכושר הן מרגישות שההבדלים בינן ובין נשים חילוניות מתעמעמים ואפילו מיטשטשים. כך רוכשות הנשים "ערכה" של זהויות המאפשרת להן לעבור ממרחב חילוני למרחב חרדי ולהרגיש בנוח בכל אחד מן המרחבים בעודן שומרות על חרדיותן.

**מילות מפתח:** נשים חרדיות, חדר כושר, מודרניות, שידוכים, חברה חילונית, חברה חרדית.

### מבוא

בשנים האחרונות עולה מספרם של החרדים הצורכים מרחבים ציבוריים, כגון מרכזי קניות וספורט, שבעבר היו מדירים את עצמם מהם. ביקורם במרחבים אלו מזוהה בספרות לא פעם כניסיון לחבור למודרניות בתנאים המתאימים לאורח חייהם, לפי הבנתם ומנהגם. חרדים רבים, למשל, החלו עוסקים בפעילות גופנית באופן קבוע. מאמר זה בוחן את המשמעויות שנשים חרדיות מקנות לפרקטיקות ספורטיביות המתורגלות בחדרי כושר של חילוניות. טענתי היא שפעילות במסגרת זו מקנה לנשים שני סוגי תגמולים: האחד הוא שיפור מעמדן בחברה החרדית, והשני הוא שיפור מצבן בחברה החילונית.

העיסוק בגוף החרדי מתמקד בעיקר בנראות שלו. קודים של לבוש משמשים סימן היכר של חרדים במרחב הציבורי ומגבילים את האופן שבו הם יכולים לצרוך את המרחב. הבגד, לדברי ארן (2003), מגביל ומגדיר את תודעתו ואת התנהגותו של הלובר, ולכן כאשר

חרדים עוטים את בגדיהם הדבר גוזר עליהם התנהגות התואמת את הבגד. בשל הרצון לשמור על מה שהבגד מייצג נשים חרדיות חוות לעתים קונפליקט. מחד גיסא הן רוצות להיות מודרניות ושואפות לאמץ קודים אופנתיים, מאידך גיסא עליהן להתלבש בלבוש צנוע. למרות המגבלות החרדים מעוניינים להצטרף לקולקטיב, ובלבד שהדבר לא נוגד את הערכים שהם מאמינים בהם. לכן חרדים עוסקים רבות בהתאמת ההזדמנויות שהמודרניות מזמנת לאורח חייהם. כך הם זוכים לחויית צרכנות או פנאי כזכות בסיסית (אלאור ונריה, 2003).

הממצאים העולים מראיונות עומק עם תשע נשים חרדיות, רווקות בנות 19-22 המתעמלות בחדרי כושר של חילוניות, מלמדים שהעיסוק בפעילות גופנית מקנה לנשים תגמולים הן בחברה החרדית והן בחברה החילונית. הפעילות הגופנית משפרת את המראה החיצוני, מעלה את ביטחונן העצמי ומאפשרת להן להציב תנאים לשידוכים עתידיים החורגים מן התנאים המקובלים. הנשים לא מחפשות, למשל, רק גבר שלומד תורה, הן רוצות חתן "שנראה טוב", שדואג לחיצוניותו ושומר, כמוהן, על אורח חיים בריא. בד בבד, המפגש עם נשים חילוניות בחדר הכושר מעניק לנשים חרדיות מזוודה של כלים שמאפשרת להן להתמודד עם החברה החילונית גם מחוץ לחדר הכושר. הן יוצרות גבולות משל עצמן בין המרחב החילוני למרחב החרדי ומשתמשות במה שמתאים להן בכל אחד מן המרחבים, מתוך שמירה על חוקי הדת. המרחבים שבהם נעשית הפעילות הגופנית, לדברי הנשים, מטשטשים את ההבדלים בינן ובין הנשים החילוניות. נוסף על כושר גופני הן מנסות לעצמן ידע במוזיקה לועזית, שלא תמיד נשמעת בביתן, ומתאימות "לבוש חילוני", שנקנה בקניונים, לצורת הלבוש המקובלת בחברה החרדית. כך הן לומדות איך נוהגים במרחב חילוני מתוך שמירת זהותן החרדית.

### **מודרניות והגוף החרדי**

החברה החרדית עוברת בשנים האחרונות תהליכי מודרניזציה ושינויים שעיקרם מעבר מחברה מתבדלת לחברה מתחככת. מגמות אלו מעידות על ניסיון של חברה זו להתאים את עצמה לחברה הכללית ומאפשרות למעוניינים לעשות שינויים בזהות החרדית הישנה וליצור חרדיות חדשה. החרדי המודרני מזהה את עצמו עם הציבור החרדי, ובאותו זמן מאמץ מאפיינים מערביים. חרדים רבים בוחרים, למשל, לגור על קו תפר גאוגרפי בין יישובים חרדיים לחילוניים. הם משתלבים בצבא ובמערכת ההשכלה הגבוהה, צורכים תרבות מערבית על בסיס קבוע, ניזונים מכלל ערוצי התקשורת, משתמשים באינטרנט ועוסקים בפעילות פנאי הנחשבת חילונית. קבלת המודרניות מתבטאת גם בהגברת המודעות של החרדים לפעילות גופנית ובשמירה על מראה הגוף. בשולי שכונות חרדיות רבות

בארץ פועלים כיום מכוני כושר בסגנון מערבי מלא וחוגים המשלבים פעילות אירובית לצילי מוזיקה קצבית. המודרניות לא פוסחת גם על נשים חרדיות, שהיו לסוכנות שינוי אפקטיביות. הן לומדות לימודים אקדמיים, עובדות במשרה ייצוגית ונחשפות לדפוסי בילוי נשיים ולמודעות לטיפוח עצמי, מתוך שמירה על כללי הצניעות ועל הפרדה מגדרית. כך מתאפשר לחרדי המודרני להיות בו בזמן חלק מן ההוויה החרדית וחלק מההוויה הישראלית. הוא אינו פוחד מהמודרנה, אלא מעורה בה (פרידמן, 1988; ארן, 2003; ליאון, 2010; זיכרמן וכהנר, 2012)

עם זאת, הגוף החרדי מציג את עצמו כניגוד לתרבות המערבית המודרנית על יסודותיה החומרניים והנהנתניים. אף שישנן תפיסות חרדיות היסטוריות המדגישות את חשיבותה של ההתעמלות, ההיגיינה והאלגנטיות, הללו היו לסימן של בגידה בעקרונות היהדות. בתגובה נהגו החרדים בעבר להזניח את גופם. בשנים האחרונות התפתחה גאווותנות בקרב החרדים, והם החלו מפרשים את נראותם הגופנית כביטוי להרגשת העליונות ביחס לסביבה החילונית (ארן, 2003).

גם הנשים נדרשו לבדל את עצמן מן החברה החילונית באמצעות מראה חיצוני, המדגיש הקפדה על נורמות צניעות. הגוף הנשי היהודי מוגדר מעצם היותו אמצעי רבייה המבטיח המשכיות. לכן הוא היה בפיקוח קהילתי מתמיד, שגרם להדחקת קיומה והגדרתה העצמית של האישה (Gillerman, 2005; Harris, 2012). באמצעות לבושן עוזרות הנשים לשמר את בידודה של הקהילה. המראה שלהן מייצג את מה שמבדיל אותן מהחברה הכללית (Zalcberg Block, 2011). צניעות באוכלוסייה זו היא בעלת מאפיינים רבים ולא מתייחסת רק ללבוש, אלא גם לאיסורים הנוגעים למגע עם המין השני. הצניעות נתפסת כתכונה רצויה ומתקבלת בקרב הנשים עצמן כדרך לקיים את גבולות הפרטיות והכבוד (Scheinberg Andrews, 2011). למרות מגבלות הצניעות הנוגעות גם לחשיפת הגוף, עם כניסת המודרנה לחברה החרדית עלה מספרן של הנשים המתאמנות בחדרי כושר או שוחות, והן מוצאות לכך נימוקים שאינם סותרים את הדת. טווח הפעילות המותרת התרחב, וכל עוד ישנה הפרדה ברורה בין גברים לנשים חשיפת הגוף איננה בעייתית. חדירת נשים חרדיות למרחב הדורש מהן חופש בהזזת הגוף וביטול האיסורים הגופניים ששמעו מגיל צעיר משנה את התפיסה הרחבה שבדימוי גוף האישה החרדית (ארן, 2003).

בעקבות פתיחותה של החברה החרדית לנורמות של החברה החילונית פיתחו הנשים קודים חדשים של נראות באמצעות לבוש. למרות פיתויים אופנתיים של החברה החילונית הן עדיין מצופות לשמור על לבוש צנוע. מכיוון שגם קניונים נעשו מרחבי צריכה ובילוי חרדיים נחשפות הנשים למיטב חנויות האופנה החילונית-מערביות, ושם הן קונות את בגדיהן ומתאימות אותם לדרישה החרדית. חולצה קצרה מדי או בעלת מחשוף תילבש על חולצה ארוכה, חצאית קצרה

תינתן לתופרת להארכה. הנשים אינן מוותרות על אופנה, אלא מתאימות אותה לצורכיהן. גוף האישה החרדית הופך לזירה של מאבק בין שתי תרבויות – החרדית והחילונית (ידגר, 2010; Yadgar, 2006). ומכאן, למרות השינויים שהנשים מאמצות, חרדיותן עדיין ניכרת בלבושן. הבגד, שתכליתו להסתיר את הגוף, שב ומדגיש את השתייכותן החברתית. הנשים מבינות ומקבלות על עצמן לנהוג בדרך שמכבדת את החברה שהבגד מסמל (ארן, 2003).

ואולם קבלתה של המודרניות אפשרה לציבור החרדי לצרוך מרחבים ציבוריים חדשים ולהתאימם לתפיסת עולמו. צרכנות ותרבות פנאי נעשו אמצעים של הציבור החרדי להצטרף לפעילויות המזוהות כ"חילוניות". חרדים רבים בוחרים לבלות בקניונים, בגני חיות, בפארקים ועוד. כך הם מתנסים בחוויה מודרנית ומעמידים ולו לרגע את הזכות לחוויית צרכנות או פנאי כזכות בסיסית, דבר המביא לעלייה במספר הדתיים העוסקים בפעילויות של חולין. רבים מעדיפים לצרוך תרבות פנאי במרחבים שאינם חרדיים כדי שלא יחשבו שהם מבזוזים את זמנם. במרחבים לא חרדיים נראים אבות משחקים כדורגל עם בניהם מבלי לפשוט חולצתם ואימהות שאינן חורגות מגבולות השמיכה שהן יושבות עליה. גם המתעמלות בחדר כושר יגדירו חוקים המקובלים רק למרחב זה, כמו לבישת מכנסיים צמודים וגופייה (אלאור ונריה, 2003).

למרות החתירה לאחידות ולדמיון בין חברי הקהילה החרדית הנשים מוצאות דרכים לייחד ולהבליט את עצמן. הן שואפות לחוות את שני העולמות, החרדי והחילוני, ומצליחות בכך מפני שהן מאמצות נורמות התנהגות של שני העולמות. דווקא בשל הציפייה לדמיון חיצוני באמצעות קודים של לבוש מתפתחים בקרב נשים מנגנוני הגנה לשמירה על זהותן הפנימית והפרטית (ברזילאי, 2003). בשל הקונפליקט הזה חרדים רבים, מדעת או שלא מדעת, מציירים לעצמם גבולות ומחליטים מה אסור ומה מותר, וכך מתקרבים למודרניזם באופן שאינו סותר את הדת (Guterman, 2006).

הצטרפותם של החרדים למרחבים שנתפסים חילוניים מאפשרת להם להרגיש שהם מטשטשים את המאפיינים המבדילים אותם מן הסביבה, ולהגדיר מחדש את סדר החשיבות של מאפייני זהותם. החרדיות נעשית סטטוס אחד מני סטטוסים רבים שיש להם, ולא העיקרי דווקא. לכן כאשר הם נתקלים בקונפליקט בין הזהויות השונות שלהם, שלעתים מתנגשות זו בזו, הם בוחרים בדרך של המרה והפרדת תפקידים, קרי מילוי תפקיד אחד בזמנים מסוימים ותפקיד שני בזמנים אחרים. תפקידים שנחשבים משמעותיים יותר תופסים חלק גדול יותר בחייהם, וחשיבותם של אחרים מופחתת (Kraus, 2010).

שינויים אלו באים לידי ביטוי בחדר הכושר מהיותו מרחב ציבורי שבו מצד אחד מתקיימת התאמה לנשים חרדיות, ומצד אחר הנשים מאמצות את תרבות חדר הכושר באופן סלקטיבי. לנוכח מספרן העולה של נשים חרדיות המתעמלות בחדרי כושר מבינים מנהלי

המקום שעליהם לעשות שינויים שיתאימו לפלח שוק זה. ישנם חדרי כושר המקציבים שעות לפעילות נשים ושעות אחרות לפעילות גברים, מה שמאפשר לנשים חרדיות להשתתף ולנכס לעצמן את המרחב הזה באופן שאינו סותר את הדת. בד בבד, נשים אלו לוקחות מחדר הכושר את הדברים המתאימים להן, כגון שמיעת מוזיקה לועזית שאינה מתאפשרת בחדרי כושר חרדיים, ניהול שיחה על נושאים שלא מדברים עליהם בחברה החרדית והאפשרות ללבוש גופיות ומכנסיים, דברים שמשטטשים, לדעתן, את ההבדלים בינן ובין הנשים החילוניות המתאמנות בחדר הכושר. פעילות זו אינה סותרת את מרכיבי הזהות שלהן, וכך הן יכולות לבחור איזו זהות תהיה דומיננטית יותר במקרים מסוימים.

### מתודולוגיה

המחקר מבוסס על ראיונות עומק פתוחים ובלתי מוכּנים עם תשע נשים חרדיות בנות 19-22 הלומדות במערכת ההשכלה הגבוהה, עובדות ומתעמלות בחדר כושר באזור המזוהה עם הציבור החילוני. הראיונות, שהתבססו על שיחה פתוחה עם המרואיינות, החלו בבקשה מן הנשים לספר על עצמן, על עיסוקן ועל סוג הפעילות הגופנית שהן עוסקות בה. תוך כדי השיחה הן נשאלו על דברים שהעלו בעצמן ועל נושאים הקשורים לשאלת המחקר. כל ריאיון נמשך כשעה וחצי. חלק מהנשים עובדות עמי, ולחלקן הגעתי באמצעות מספרי טלפון שקיבלתי מנשים שראיינתי. יש לציין כי אף אחת מהנשים לא סירבה להתראיין. כל הפרטים האישיים, כגון שמות, גיל ומקצועות לימוד, שוננו. הראיונות התקיימו במקומות שונים, כגון בתיהן של הנחקרות, בתי קפה כשרים או מוסדות הלימוד שהן לומדות בהם. הנשים מגדירות את עצמן חרדיות והן גדלו בבתים חרדיים. רוב הבתים של הנשים נחשבים פתוחים, כלומר יש בהם אינטרנט וטלוויזיה, ובדרך כלל אב המשפחה לא עוסק רק בלימוד תורה, אלא גם עובד בתור עצמאי או שכיר. המרואיינות עוסקות בפעילות גופנית לפחות שלוש פעמים בשבוע, על צורותיה השונות: ריקוד, חוגים, חדר כושר, שחייה. כולן רשומות למכוני כושר לנשים או לסטודיו, וחלקן עוסקות בפעילות גופנית גם באופן עצמאי, כגון הליכות בפארקים ציבוריים. חדרי הכושר והסטודיו נמצאים בערים שאינן מוגדרות חרדיות, והם אינם חדרי כושר לנשים חרדיות, אלא חדרי כושר לנשים בלבד, שמיועדים גם לנשים חילוניות, למשל בפתח תקווה, בגבעת שמואל וברמת גן. הראיונות תומללו ואורגנו לפי הנושאים שעלו במהלכם. לאחר מכן נעשתה השוואה בין כל הנושאים שעלו בראיונות, ולבסוף נאספו חומרים בהתאם לנושאים האלה.

### ממצאים

המתעמלות החרדיות מרגישות שהפעילות בחדר הכושר מקנה להן שני סוגי תגמולים:

תגמולים המזכים אותם ביתרונות בתוך החברה החרדית ותגמולים המיטיבים את מצבן בחברה החילונית. תגמולים אלו משפרים את יכולתן לעצב את חייהן. ראשית, העיסוק בגוף משפר את מצבן בשוק השידוכים ומאפשר להן, לטענתן, להעלות דרישות בכל הקשור למראה הגבר המשוך, לאורח חייו ולניהול חייהם המשותפים לאחר הנישואין. שנית, העבודה על הגוף חושפת את הנשים למערכות של ידע על החברה החילונית והתנהלותה, וידע זה מאפשר להן להתנייד במרחבים חילוניים כגון קניונים, חנויות בגדים וחדרי כושר המיועדים לחילוניות, ולצרוך אותם באופן שאינו פוגע באורחות חייהן. הן מציינות, למשל, את יכולתן לרכוש בגדים שהיו רוכשות נשים חילוניות ולהתאימם לקונוונציות בחברה החרדית. זאת ועוד, ידע זה מאפשר להן לפתח קשרי ידידות ועבודה עם חילונים ויכולת לשוחח עמם בשפתם.

### תגמולים בחברה החרדית

הנשים החרדיות מפרשות את המודרניות כתהליך שמאפשר להן להיחשף לחדר כושר, לפתח גוף בריא ויפה הפותח בפניהן פתח לשפר את מעמדן בחברה החרדית, למשל לשאת ולתת על שידוך הולם. לא זו בלבד שהן יכולות להציב תנאים בכל הקשור לאיזה גבר הן רוצות להינשא, הן גם פורטות את הדרישות לפרטים, כגון מראהו, עיסוקו של הגבר, דרישה שיעסוק אף הוא בפעילות גופנית וישמור על אורח חיים בריא ושיאפשר להן להמשיך לטפח את גופן. זאת ועוד, טיפוח הגוף נותנת לנשים ארגז כלים שבאמצעותו הן מצליחות לעשות שינויים במראה גופן ובסגנון לבושן מבלי לפגוע בנורמות הנהוגות בחברה החרדית. הן מציגות את דבקותן בנורמות הנהוגות בחברתן כבחירה שלהן ולא כצו הנכפה עליהן.

השידוכים הם נושא מרכזי בחייהן של נשים חרדיות צעירות. הן גדלות בידיעה שבהגיען לפרקן הן ייפגשו עם גברים, בתיווך של גורם שלישי, כדי למצוא בן זוג לחיים. למרות מעורבותם של גורמים אחרים בתהליך השידוך גם המראה נכנס למערך השיקולים. כל הנשים העוזות לתת לצורתן של הגוף המשתדך מקום מרכזי יותר מזה הנהוג בחברה החרדית. זאת אפשר ללמוד מדבריה של אילנית, סטודנטית למינהל עסקים, בת 19, תושבת אלעד:

מראה זה כן דבר חשוב. משקל יכול להפריע לשידוך. גבר שנראה טוב מאוד לא ישודך למישהי שלא נראית טוב, וגבר יפה לא ישודך למישהי שלא. גבר שיופי מאוד חשוב לו יציע בשביל בחורה יפה מאוד דירה. ישנם שידוכים על סמך מראה. זה מעצבן אותי שזה ככה כי זה רק מה שקובע? איך אני נראית?

אילנית מצביעה על מסר כפול בנוגע למראה הגוף. מצד אחד היא מדגישה את חשיבות הגוף ואת הערך שיש לו בתהליך השידוך. מראה הוא גורם שיכול להניע תהליך שידוך או

לעצור אותו. מן הצד האחר, אילנית מדגישה ערכים מקובלים בחברה החרדית שעל פיהם מראה אמור להיות גורם כמעט לא רלוונטי להקמת משפחה. היא עובדת על הגוף במרחב חילוני, אבל את התגמולים על עבודת הגוף היא תקבל במרחב הדתי ועל פי מדדים הנהוגים בחברה החרדית. היא מכירה במערכת הערכים הכפולה, המצפה ממנה להיראות טוב, וגם מבקרת את הצורך להיראות טוב ומתנהלת על פיו. דברים ברוח דומה אומרת מיכל, סטודנטית לחשבונאות במכללה חרדית, בת 20, תושבת רמת גן:

מראה פותח דלתות בחיים: מקומות עבודה, מקומות חדשים. מתייחסים שונה, אחרת. לא צריך להיראות כמו ברפאלי, אבל חשוב להיראות אסתטי, מטופח. לא בקטע שטחי. במיוחד במגזר הדתי, בעיקר בכלל הקשור לשידוכים. ככל שבחורה נראית טוב, ככה היא מקבלת יותר הצעות. נכון שככל שיש יותר הצעות זה גורם להן להיות פחות טובות, כי מי שמתעניין ביופי, אין לו אופי.

גם מיכל מצביעה על הסתירה לכאורה בכלל הקשור למשקל שיש למראה הגוף בתהליך השידוכים. ככל שהגוף של הנשים נראה טוב יותר, גדלים סיכוייהן להעמיד דרישות משלהן ועולה מספר ההצעות. עם זאת, מאחר שמבחינה פורמלית הגוף נתפס ככלי ריק, הן יודעות שחלק מן המתעניינים בהן עושים זאת שלא מן הסיבות "הנכונות". זאת ועוד, המראה מסייע להן לא רק בשידוך, אלא גם בתחומי חיים אחרים. כך מיכל, הבקיאה בכלל הקשור לאייקונים של יופי בתרבות החילונית, מפרשת לעצמה את חוקי המשחק ומתנהלת בהתאם. גם חנה, סטודנטית לראיית חשבון באוניברסיטה במרכז, בת 21, תושבת בני ברק, מבינה את משמעות המראה החיצוני, אבל מתייחסת אליו מהיבט אחר:

מראה משפיע. גם הייחודיות משפיעה. בנות רגילות מתחתנות עם אותו סוג של בחורים רגילים. אני רוצה בחור מיוחד, כי אני בעצמי מיוחדת. אני אוהבת דברים שונים, לא כמו כולם. נגיד בחור ישיבה הוא רגיל, לא עושה הרבה. אני רוצה בחור שיתעסק בספורט, שיהיה חשוב לו כדי שיבין את ההתעסקות שלי בספורט. אין לי בעיה שהבחור לא יעשה ספורט, אבל אם מפריע לו שאני עושה, אין מצב שנמשך יחד.

חנה מרחיבה את המשמעות שיש לעיסוק בספורט בקרב נשים חרדיות. גוף ספורטיבי לא רק מעלה את קרנה בשוק השידוכים ואת יכולתה להציב תנאים, אלא גם גורם לה להגדיר את עצמה מיוחדת ולכן זכאית לשידוך מיוחד. את הייחודיות שלה היא מייחסת למקום שהספורט תופס בחייה, והיא רוצה שבן זוגה יבין את חשיבותו. מבחינתה מוטב בחור שעוסק בספורט, אבל אם נבצר ממנה, הוא חייב לפחות לכבד את בחירתה לעסוק בתחום.

העיסוק בכושר מאפשר לה, כמו לבחורה חילונית, להציב דרישות משלה ותנאים לפסילת בני זוג. איילת, סטודנטית למינהל עסקים במכללה חרדית במרכז הארץ, בת 20, תושבת בני ברק, מדגישה עד כמה העיסוק בספורט נעשה דרך חיים:

אני ארצה לצאת עם מישהו שאכפת לו מבריאות ומכושר. אני ארצה שבבית שלי תהיה תזונה נכונה, לא רק חטיפים. אם הגבר לא יעסוק בספורט זה יפריע. אם אני ממש יאהב אותו והוא גם יראה טוב ולא יצטרך לעשות כושר, אז בסדר, למרות שאני לא מכירה אף בן אדם שנראה טוב ולא עושה כושר.

ההרחבה שאיילת עושה בכל הקשור לבחירת בן זוג מכניסה לשיח על שידוכים לא רק מראה ותנאים אחרים מקובלים, אלא גם תחומי עניין משותפים, שיאפשרו לבני הזוג פעילות פנאי דומה, כמו סגנון חיים של זוג חילוני.

חוץ משיפור מצבן בשוק השידוכים ויכולתן להכניס את הנושא הגופני למערך השיקולים בבחירת בן זוג, הנשים מציינות שהעיסוק בספורט מרחיב את מגוון ההתנהגויות הפתוחות בפניהן בחברה החרדית. כדוגמה מרכזית הן מציגות את החירות הניתנת להן להתלבש במרחב הביתי באופן גמיש יותר, מתוך הבנה שכיבוד הקודים הנהוגים בחברה זו נובעים ממחויבות פנימית שלהן ולא מציות לדרישות חיצוניות. כלומר העיסוק בספורט מעניק להן ביטחון להתנהל בחברה החרדית בתנאים המתאימים להן. הנשים מצביעות, למשל, על האפשרות ללבוש בגדים שנתפסים לא צנועים בשעות הפעילות הגופנית, מתוך הבנה שהן לא חורגות מגבולות הצניעות במרחבים אחרים. כאשר שאלתי את חנה על הלבוש בסטודיו שהיא מתעמלת בו לעומת הלבוש בבית היא ענתה:

בסטודיו אני לובשת מכנסיים וגופייה. בגלל שהמתחם הוא לנשים בלבד זה לא משנה. כשאין בנים זו לא בעיה. כשאין בנים אני יכולה ללבוש מכנסיים, אבל בגלל שכל הזמן אנשים נכנסים ויוצאים מהבית אני לובשת לרוב חולצות טי ודברים לא חשופים. אח שלי הוא תלמיד ישיבה, אז אני מקפידה ללבוש חצאיות. אני יכולה גם ללכת לידו עם מכנסיים, אבל לא צמוד. אני לא רואה בסטודיו מקום לשחרור מהסגירות. אם היה לי נוח להיות בשיעור עם חולצה סגורה, אז זה מה שהייתי עושה.

חנה יוצרת לעצמה שני מרחבי פעילות, שבכל אחד מהם חלים חוקים אחרים. היא לומדת לתפקד בשני המרחבים וגם לשמור אותם כמרחבים מופרדים. ואולם היא מגדירה את המרחב החרדי במונחי התנהגות של המרחב החילוני. היא מציינת, למשל, שבסטודיו היא לובשת בגדים צמודים וחשופים, גם כי מצופה ממנה לעשות זאת וגם כי זה מאפשר לה להתעמל בנוחות. כשהיא מספרת מה היא לובשת בבית היא לא אומרת מה היא לובשת אלא

מה לא תלבש, כלומר היא מציינת שאת הבגדים השמורים למרחב החילוני היא לא לובשת בבית כדי שלא להביך את סביבתה. חשוב לה לציין שלא חל עליה איסור פורמלי להתלבש כמו שהיא מתלבשת בסטודיו. הבחירה בשתי מערכות בגדים היא שלה. גם איילת שואלת מאפיינים מהחברה החילונית ומתאימה אותם לעולמה בתנאים שלה:

אני הולכת לחדר כושר עם מכנסיים, עם טייטס וחולצה עם שרוול מאוד קצר. לא עם גופייה בדרך כלל, סתם כי זה מזיע. אף פעם לא עם שרוול ארוך. אבל בבריכה אני לא אשים חולצה. אני הולכת עם שני חלקים של בגד ים, אבל חצי, לא ביקיני. יש לי אחות קטנה שכשהיא הולכת לים היא שמה חצאית על הבגד ים וחולצה, היא צדיקה יותר מהמשפחה. אני לא הכי צדיקה, לא I wish שהייתי יותר, אני אוהבת איך שאני. בבית אני לא שמה גופייה. בקיץ אני לובשת חולצה קצרה מאוד. טייטס כן, אבל לא גופייה. זה לא יפה שאבא שלי יראה אותי עם גופייה. זו ההרגשה שלי, לאבא שלי זה לא מפריע. התחושה שלי שאני מרגישה לא בנוח עם זה, לא נוח עם עצמי, בעיני זה לא יפה ולא מכובד. יש לי אחות שכן הולכת עם גופייה. אף אחד לא יגיד לה ללבוש חולצה.

איילת מגדירה מרחבים חילוניים ודתיים על פי לבוש, ובו בזמן יוצרת מדרג של חרדיות על פי כללי לבוש. ברור לה שמאחר שהיא לובשת "בגדים חילוניים" היא איננה מדורגת גבוה בסולם המצוות והצדיקות, אבל היא מרגישה שהעיסוק בספורט מעניק לה אפשרויות תמרון בכל הקשור ללבוש. הבחירה שלה לכבד את הקודים הנהוגים במרחב החרדי הפרטי נובעים ממחויבות פנימית. היא מגדירה את עצמה כמי שמותחת את גבולות הלבוש כמעט עד הקצה וכמי שמאמצת רכיבים מתרבות הלבוש החילונית ומתאימה אותם לצרכיה:

בלבוש אחיות שלי אומרות עליי שאני "כמו דתית". דתית הולכת יותר פתוח בצוואר. אני לא הולכת כמו דתית אבל כן פתוח. דתית הולכת עם מכנס ארוך וחצאית. אני יכולה ללכת עם מכנס אבל לא ארוך לגמרי, אלא יותר קצר. אבל נגיד אני לא ארכב עם האופניים לחדר הכושר כי אני מכבדת את ההורים, את השכונה, את אורח החיים. אבא שלי לוקח אותי למסלול של אופניים ואנחנו רוכבים יחד. פעם כן הייתי רוכבת על אופניים וראיתי שזה מפריע לאמא שלי. אז ההורים שלי לוקחים אותי יותר למסלולים, כי הם רוצים שיהיה לי טוב.

בהגדרתה "כמו דתית" איילת מציינת את מידת החירות שהפעילות הספורטיבית מאפשרת לה ליישם כלפי עצמה. בו בזמן היא גם בוחרת את כללי הצניעות שתדבק בהם כדי

שלא לפגוע בהוריה. מסיבה זו היא לא רוכבת על אופניים אלא בלוויית הוריה ובמרחבים מקובלים בחברה החרדית, ומקפידה שלא לפגוע ברגשות המשפחה. לסיכום, העיסוק בגוף מקנה לנשים סדרה של תגמולים חברתיים המשפרים את מצבן בחברה החרדית ומאפשרים להן לרכוש מזוודה של כלים, המאפשרת להן להיות מודרניות, להציב תנאים לשידוך ולבחור אילו נורמות לבוש והתנהגות המקובלות בחברה החילונית תאמצנה במרחב הביתי. ברור להן שהן צריכות לנצל את התגמולים הללו במתינות ובזהירות במרחבים חרדיים ציבוריים.

### **תגמולים בחברה החילונית**

המרואיינות בחרו להתעמל בחדר כושר הפונה לאוכלוסייה החילונית ומקיים שיעורים נפרדים לנשים, ומסבירות שהפעילות הספורטיבית לצד נשים חילוניות מעניקה להן כמה תגמולים. הן לומדות לתקשר עם נשים חילוניות בשפתן ולהתנהל ביתר נוחות במרחבים חילוניים ובשוק העבודה החילוני. עוד הן מרגישות שהמפגש עם נשים חילוניות מעניק להן אוטונומיה בבחירות מסוימות שהן עושות, כגון רכישת בגדים שנשים חילוניות לובשות מתוך התאמתם לקודים של החברה החרדית. לבסוף, המפגשים בחדרי הכושר מאפשרים למתעמלות להציג בפני נשים חילוניות את החרדיות באופן לא מאיים. הן לא פעם ערות לסתירה הגלומה בפעילות בשני המרחבים, אך לומדות לחיות אתה מבלי לנסות לפתור אותה. השיקול הראשוני לבחירה בחדר כושר חילוני קשור למהות הפעילות: האווירה משוחררת, המוזיקה מתאימה לתרגילים והחופש לאמץ מגוון תנועות ולרקוד. אילנית מסבירה:

בחדר כושר של חרדים אין טלוויזיות בשעת ההתעמלות על המכשירים ומשעמם מאוד להתעמל, הזמן לא עובר. גם אם אני באה עם אוזניות, קשה לבהות בקיר במהלך הכושר. אם יש מוזיקה ברקע זו מוזיקה חסידית וזה לא כף.

אילנית סבורה שהתנאים בחדר הכושר החרדי אינם מאפשרים לה למקסם את העבודה על הגוף. היא לא מסתפקת בעיסוק בפעילות פנאי שנתפסת מודרנית, אלא רוצה גם שאופי חדר הכושר יהיה מודרני. התעמלות בחדר כושר חילוני משחררת אותה מפיקוח של החברה החרדית ומעניקה לה אוטונומיה לקבוע את הגבולות שלה. כך היא יוצרת לעצמה מרחב המתאים לה ומשתמשת במשאבים שהחברה החילונית פורשת בפניה. חלי, סטודנטית להוראה באוניברסיטה, בת 21, המתגוררת בפתח תקווה, מצביעה על הגבלות נוספות: יש תנועות שבחורה דתייה לא רוקדת, אז במכונים דתיים יורידו את התנועות האלה, למרות שיש רק בנות. ריקודי בטן למשל. פה יש אווירה יותר חופשית.

חלי מציינת שהחברה החרדית מבחינה בין תנועות "כשרות" לתנועות "לא כשרות", שחרדיות לא אמורות להיחשף להן. התעמלות בחדר הכושר הפונה לאוכלוסייה חילונית מאפשרת להן להרחיב את מגוון התנועות שהן עושות מבלי שהדבר ייחשב להן "התנהגות לא צנועה". הן מגבילות את התנועה למרחב חילוני תחום, ומשתמשות בו כדי להגדיל את מגוון התגמולים שהן רוכשות מחוץ לחברה החרדית.

ההיכרות עם העולם החילוני באמצעות הספורט מעניקה לנשים מגוון אופציות להגדרה עצמית. אף שחלקן נתפסות בסביבתן ומחוצה לה כ"מודרניות", למשל, הן מציגות את המורכבות הכרוכה בהגדרת המודרניות ואת יכולתן לצקת תוכן אישי למושג. קחו למשל את בת חן, בעלת תואר ראשון בניהול ושיוק טכנולוגיה, העובדת בחברת גברים ונשים, בת 22, המתגוררת ברחובות:

לא הייתי מגדירה את עצמי מודרנית. כל אחד מגדיר את זה בצורה שונה. אני עושה מה שמתאים, ומה שלא, לא. אין בדת מודרניות. אני לא חושבת שדת זה אופנת. דת זה מה שמאמינים. אני מאמינה במה שצריך לעשות, זה לא תמיד קל. המילה מודרניות היא צורמת. הדת מתאימה היום כמו שהתאימה לפני אלפיים שנה. הרבנים מבינים שהעולם השתנה.

הואיל ובת חן מאמינה שדת ומודרניות לא דרות בכפיפה אחת, הגדרתה את עצמה כחרדית קודמת להגדרתה כמודרנית. "מודרניות" היא בעיניה "אופנה" ולא "שלב בהתפתחות של חברה". ברור לה שהחברה החרדית עוברת שינוי, אך השינוי מפקח על ידי גורמים דתיים מוסמכים. בשל הצורך להתפרנס, למשל, עולה מספרן של נשים חרדיות שפונות ללימודי תואר ראשון במגוון מקצועות המשתלבים באורח החיים החרדי. כחלק מן השינוי חלקן מאמצות גישה המאפיינת נשים חילוניות. חנה, למשל, מתכננת לעסוק בספורט כמקצוע: רציתי ללמוד משהו כדי שיהיה לי תואר כי אי אפשר להסתמך על קריירה בספורט. זה התאים כי אלו לא לימודים עמוסים ויש לי הרבה זמן להתעסק בכושר. אני לא יודעת מה יהיה המצב הבריאותי שלי בהמשך, אז צריך שיהיה לפחות תואר בטוח. להיות מדריכת אירובי זה לא תמיד עבודה מסודרת ולא תמיד יכולה להיתפס בתור קריירה. קודם כול אני צריכה תואר. אם לא הייתי עושה אותו עכשיו, אז לא הייתי עושה אף פעם.

אמנם דבריה של חנה לא מוגדרים במונחים של תגמול, אך הם דומים להתלבטויות של נשים חילוניות, הבוחרות תחום לימודים כדי להבטיח לעצמן מקצוע עתידי, אבל מקוות שתוכלנה להתפרנס מתחום שהן אוהבות, במקרה זה ספורט. הנגישות למרחב ספורטיבי

חילוני, המפגיש אותה עם נשים שעושות או עשו בחירות דומות, מכשיר את החלטתה. העיסוק בספורט מאפשר לה לבחור ממה להתפרנס, להבין עד כמה קריירה כמורה לספורט יכולה להיות מוגבלת, וללמוד תואר במקצוע שיאפשר לה מרחב תמרון בין הצורך להתפרנס ובין האפשרות להתפרנס ממה שהיא אוהבת. היא מאמצת את התפיסה המודרנית "ללמוד כל עוד אתה צעיר", וכמו צעירים חילונים היא מבינה שישנם מקצועות שלא יתאימו למשך כל החיים.

עיצוב גוף במרחב חילוני מאפשר לנשים לרכוש ידע על החברה החילונית שישירה אותן גם בשוק העבודה. כך למשל הסבירה בת חן, שנפגשת גם עם גברים מתוקף תפקידה בעבודה:

אני נפגשת אתם במשרד איפה שיש עוד אנשים. יש פגישות אחד על אחד, אבל הרי מה האיסור בדת, על ייחוד? להיות בחדר עם דלת נעולה בלי אפשרות או סיכוי שמישהו ייכנס. במרכז זה לא יקרה. המקום דינמי, כל הזמן נכנסים ויוצאים. חשוב לא לעבור את השלב שהוא over. נגיד אני אשתדל לא להיות באינטראקציה עם יותר מדי גברים שלא מאמינים במה שאני מאמינה.

בת חן מצדיקה את מעשיה בשעות העבודה במונחים מתחום הדת ופועלת בהתאם לגבולות שהציבה לעצמה בעיסוקיה בספורט (Kraus, 2010). המושגים שהיא מגייסת מתחום הדת מסבירים את מארג הפעילויות שלה ומאפשרים לה לחיות "כמודרנית", אף שהיא לא מגדירה את עצמה ככזו. היא מדגישה שאינה עוברת על אף איסור בהתנהגותה, ונוהגת על פי תכתיבי אמונתה. בת חן סבורה שהן הפעילות בחדר הכושר והן בשוק העבודה נסבה על יכולתה לעשות בעצמה התאמות, המאפשרות לה לתפקד במרחב חילוני בתנאים המתאימים לה. היא מוצאת דרכים להתמודד עם המפגשים באמצעות "המרה", כלומר היא מגבשת לעצמה משלב של זהויות המתבסס רק חלקו על חרדיותה ומבליטה זהות אחרת, בהתאם למרחב שהיא פועלת בו.

המתעמלות מציינות, לעתים בשמחה, שהפעילות הגופנית במרחב משותף מעמעמת הבדלים בין נשים חילוניות לנשים חרדיות. רובן שמחות לגלות שהן מסוגלות לנהל בקלות שיחה עם נשים חילוניות, ושחיצוניותן לא מסגירה את חרדיותן. מיכל, למשל, שמחה לנוכח מה שהיא מכנה "חוסר ההבדלים החיצוניים בין הבנות החרדיות לחילוניות בחדר הכושר": זה נותן הרגשה של עם מאוחד, היה כ"ף. הייתה הרגשה של מקום חמים, נעים: כולן לבושות אותו דבר ולא יודעים מי דתייה ומי חילונית. זה כ"ף.

חוסר השונות החיצונית, גם אם לזמן מוגבל, משמח את מיכל ומאפשר לה לחשוב שדמיון פיזי יכול לקרב בין הקבוצות. היא מרגישה אחת מן הכלל, מה שמנטרל את זהותה החרדית

כזהות מרכזית. נראותה החרדית מתעמעמת בזמן שהותה בחדר הכושר, וזהותה כמתעמלת נעשית עיקרית, דבר שמאפשר לשאר הנשים להתייחס אליה כאל "מיכל" ולא כאל "החרדית". גם חנית, סטודנטית למינהל עסקים במרכז הארץ, בת 20, המתגוררת בבני ברק, רואה בחדר הכושר שדה אימון למגע עם החברה החילונית:

יש לי חברות בחוגים. פחות חילוניות, יותר חרדיות. אני מתחילה לדבר מיד עם אנשים. יש חברות של חוגים ויש חברות של לימודים. הבנות מהלימודים הן החברות הקרובות שלי, אתן השיחות יותר רציניות. למשל אני מספרת להן על דברים שמעצבנים, מתייעצת אתן. עם הבנות מהחוגים השיחות יותר קלילות. אנחנו מדברות על שירים, סרטים, על צחוקים בשיעורים וסתם.

חנית מבחינה בין חברותיה על פי המרחבים שבהם היא פוגשת אותן ולא על פי חרדיותן או חילוניותן. המפגש עם הנשים בחוגים חושף אותה להוויה חילונית, כגון מוזיקה וקולנוע, והחברות מן הלימודים מאפשרות לה לנהל שיחות מהותיות יותר. כך יוצא שהיא חיה בשני עולמות. ההיחשפות לנושאים מודרניים בחדר הכושר מאפשרת לה לקבל מידע שבו תוכל להשתמש כדי להראות שלמרות החזות החיצונית שלה יש לה יכולת לתקשר עם העולם החילוני. כאשר שאלתי את מיכל מה בכל זאת מבדיל בין בחורה חילונית לחרדית בחדר הכושר, היא ענתה:

ברגע שיוצא לדבר ומישהי אומרת "חבר שלי" אז מבינים שהיא חילונית. חוץ מזה שלאף אחת אין בעיה לספר אם היא חילונית או דתייה.

ההבחנה על פי תוכן השיחה שבה ומאשררת לנשים שהן מכירות את החברה החילונית ושהן רכשו מיומנויות שיאפשרו להן לתפקד בה. הן מכירות בעובדה שלחילוניות יש עולם מושגים שונה כמו "חבר שלי" והן לומדות להבין אותם. לכן הכול הופתעו לשמוע שלנופית, סטודנטית לניהול ושיווק במכללה במרכז הארץ, בת 19, המתגוררת בבני ברק, יש חבר:

זה החבר השני שלי. הוא חרדי. עם החבר הראשון ההורים לא אהבו את הרעיון ועשו בלגנים. היה גם יום שברחתי מהבית. אבא שלי התקשר והתחנן שאחזור. אחר כך הם היו בסדר עם זה. הם מקבלים את זה שיש לי חבר, אבל היו מעדיפים שלא. רוב החברות שלי לא ידעו ולא יודעות. הן אומרות שיהיו לי ילדים נכים ושאני צריכה לשמוע הרצאות של הרב יצחק על עברות.

התנהגותה של נופית לא מקובלת בחברה החרדית, אבל נוכחות החבר בחייה יוצרת דמיון נוסף בינה ובין המתעמלות החילוניות. המפגשים עם חילוניות, שמאפשר חדר הכושר,

מחזקים את יכולתה לעמוד על שלה ולהחזיק בחבר. בהמשך הריאיון היא סיפרה שהחבר הנוכחי "התחיל אתה" במהלך פעילות גופנית ברחוב, דבר שמעלה הרהורים באשר לשאלה עד כמה טשטוש הגבולות בין החברה החרדית לחילונית עולה בקנה אחד עם דרישות הדת. בו בזמן, התעקשותה של נופית להיות בקשר עם גבר שלא במסגרת נישואין מבהירה עד כמה הפעילות הגופנית מעניקה תגמולים מחוץ לחברה החרדית.

פיתוח גוף יפה והחשיפה לנשים חילוניות פותחים בפני הנשים החרדיות פתח לשנות את נורמות הלבוש שלהן כך שתוכלנה להתנייד בנוחות בין המרחב החילוני למרחב החרדי. הביגוד, כמו תפיסת המודרניות, מאפשר לעשות התאמות שגם מאפשרות לצעירה להתלבש בלבוש אופנתי וגם משדרות לסביבתה הקרובה שהיא חרדית. מיכל אומרת:

החרדים קונים באותן חנויות והם נראים אותו דבר. יש להם אפילו את אותם המשקפיים. אני קונה בכל מקום ומתאימה את עצמי. אם אני אמצא חולצה צנועה, אני אלבש. אם אני אמצא חולצה לא צנועה, פתוחה, אני אשים משהו מתחת. אם אקנה חולצה עם שרוול קצר, אני אשים ז'קט מעל. מכנסיים אני לא אקנה כי זה לא צנוע.

מיכל מייחסת צניעות לבגד שאמור להציג את מי שלובשת אותו כצנועה ומצביעה על טכניקות שבאמצעותן היא מתאימה בגדים "חילוניים" לנורמות הלבוש החרדיות. כך נפתחות בפניה אפשרויות לרכוש בגדים בכל מקום שתחפוץ, להתלבש באופן ייחודי ולטפח את המראה החיצוני, מתוך כיבוד נורמות לבוש הנהוגות בחברה החרדית. הנשים מתאימות את צווי האופנה לטובתן, והבגד הופך גם לצנוע וגם אמצעי לביטוי נשיות ונראות, מה שמעלה את ביטחונן העצמי. קחו למשל את רווית, סטודנטית למינהל עסקים באוניברסיטה, בת 21, המתגוררת באלעד. היא שקלה כמעט מאה קילו, והחליטה להיכנס למשטר של כושר ותזונה נכונה. לאחר שרזתה יותר מעשרים קילו היא מספרת:

מבחינת לבוש הכול השתנה. תמיד הייתי עם חצאיות ארוכות, היום אני הולכת עם חצאיות עד הברך. תמיד הייתי נשית, לא לבשתי דברים גדולים, לא הייתי טום בוי למרות המשקל. נכון שלא הלכתי צמוד, אבל גם היום אני לא אוהבת צמוד. באופן כללי כשהתבגרתי התחלתי להתלבש יותר fashion. היום אני אוהבת שיפונים, חצאית בסיס צמודה, שמלות, ז'קטים. התחלתי גם ללבוש צבעים בהירים, פעם הייתי לובשת רק שחור.

דבריה של רווית לא שונים מאמירות שתשמיע בחורה חילונית שרזתה מאוד בעקבות פעילות גופנית. הירידה במשקל אפשרה לה לראות את עצמה "זכאית" לעטות על גופה

בגדים שקודם הרגישה שאינה ראויה להם. היא תופסת את עצמה אובייקט להסתכלות ומרגישה שיש לה מגוון רחב יותר של אפשרויות. בכך מפרשת רווית את הפעילות הגופנית כמעניקה תגמולים מחוץ לחברה החרדית.

דווקא התגמולים שמקבלות הנשים בחברה החרדית והחילונית מפתחים אצלן אחריות אישית בכל הקשור לייצוג גופן במרחב החילוני. אף שמראה גופן והנורמות הנהוגות בחדר הכושר מאפשרים להן ללבוש בגדי ספורט חשופים וצמודים, חלק מן הנשים מתלבטות אם יהיה זה נכון להתעמל בבגדים אלו. רווית למשל מציינת:

אני מתעמלת לרוב עם גופייה וטייטס, אבל התחלתי לחשוב שאולי אני צריכה להתחיל להתאמן עם חולצות. כשאני יושבת בלובי רואים אותי בתור דתייה ופתאום באימון אני עם גופייה. אני מרגישה שכשאני נכנסת לאימון אז כל העיניים עלי, כאילו אם אני דתייה אז איך אני מתלבשת ככה. אני מרגישה שאני אמורה לייצג משהו.

באופן אירוני, דווקא לאחר שרזתה, הרגישה נוח עם מראה גופה והחלה להתעמל בבגדים צמודים, כמו חברותיה החילוניות, פיתחה רווית אחריות כלפי הקהילה שהיא מייצגת והחלה לתהות אם המראה החדש שאימצה אינו עומד בסתירה לקודים של לבוש והתנהגות של הקהילה שהיא חיה בה. היא מודעת להיותה חרדית במרחב חילוני ומרגישה שיש לה אחריות לייצג את קהילתה באופן מכובד. בהגיעה לחדר הכושר נראית רווית כאישה חרדית המתאימה את בגדיה לצווי הקהילה. היא מרגישה שכשאנשים שיודעים שהיא חרדית רואים אותה בבגדי ספורט היא נתונה לביקורת הן של הקהילה החרדית והן של החילונית.

## סיכום

מאמר זה בחן כיצד מפרשות נשים חרדיות את עיסוקן בספורט ועמד על הקשר בין העיסוק בספורט ובין מפגשים עם החברה החילונית. טענתי שהמפגש בחדר הכושר מעניק למתעמלות תגמולים בתוך החברה החרדית ומחוצה לה, ותיאיתי כיצד נשים חרדיות צעירות משתמשות במודרניות באופן שאינו עומד בסתירה להוויית עולמן ולאמונתן. יצירתו של גוף מאומן ונאה מעלה את סיכוייהן של הצעירות להציב תנאים בשוק השידוכים. לא זו בלבד שהן יכולות לדרוש להינשא לגבר שנראה טוב, הן גם יכולות להעמיד תנאים הקשורים לאורחות חייו ולאורח החיים של המשפחה לאחר הנישואין. זאת ועוד, הן עומדות על זכותן להמשיך בפעילות ספורטיבית לאחר הנישואין ומרגישות שהעבודה על הגוף מקנה להן ארגז כלים שבאמצעותו הן מצליחות לעשות שינויים במראה גופן ובסגנון לבושן, מבלי לפגוע בנורמות הנהוגות בחברה החרדית.

המפגש בחדר הכושר עם מתעמלות אחרות מכניס את הנשים למרחבים חילוניים ומאפשר להן ללמוד את התרבות החילונית וכיצד לצרוך אותה כך שלא תעמוד בסתירה לנורמות ההתנהגות הנדרשות בחברה החרדית. הן לומדות כיצד לדבר "חרדית" עם חילוניות ועד כמה ועם מי עליהן לשוחח ב"חילונית". המפגש פותח בפניהן פתח להרחיב את מלתחנתן באמצעות בגדים "חילוניים" מתוך התאמתם לנורמות הלבוש החרדיות. כך נפתחות בפניהן אפשרויות לרכוש בגדים בכל מקום שתפוצצה, להתלבש באופן ייחודי ולטפח את המראה החיצוני בלי לקרוא תיגר על החברה שהן חיות ומתכוונות להמשיך לחיות בה.

מכיוון שהחברה החרדית חותרת לאחידות ולדמיון בין הפרטים החברים בה והבגד נתפס כסימן המגדיר השתייכות לחברה, הנשים מוצאות דרכים לייחד ולהבליט את עצמן בתוך אחידות זו. הבגד שהן לובשות מראה לחברה החרדית שהן חלק ממנה אבל מאפשר להן להיראות, לתפיסתן, חילוניות בעיני מי שאינו חלק מן הקהילה החרדית. כך הן לומדות לשייט בין מרחבים חילוניים למרחבים חרדיים, לצרוך את התרבות החילונית בתנאים שמתאימים להן, להרגיש שהן מטשטשות, ולו למראית עין, את ההבדלים בין חרדיות לחילוניות ולהפוך להיות מודרניות בדרכן.

## מקורות

אלאור, ת' ונריה, ע' (2003). "המשוטט החרדי": צריכת זמן ומרחב בקרב האוכלוסייה החרדית בירושלים, בתוך ע' סיון וק' קפלן (עורכים), *חרדים ישראלים: השתלבות בלא טמיעה? ירושלים: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד*, עמ' 171-195.

ארן, ג' (2003). גוף חרדי: פרקים מאתנוגרפיה בהכנה, בתוך ע' סיון וק' קפלן (עורכים), *חרדים ישראלים: השתלבות בלא טמיעה? ירושלים: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד*, עמ' 99-133.

ברזילאי, ש' (2003). חיים כפולים: סיפורי המרקדים בין העולם החילוני לעולם החרדי, בתוך ע' סיון וק' קפלן (עורכים), *חרדים ישראלים: השתלבות בלא טמיעה? ירושלים: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד*, עמ' 196-223.

זיכרמן, ח' וכהנר, ל' (2012). חרדיות מודרנית: מעמד ביניים חרדי בישראל, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, עמ' 9-14.

ידגר, י' (2010). המסורתיים בישראל: מודרניות ללא חילון, ירושלים: כתר בשיתוף מכון שלום הרטמן והפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן.

ליאון, נ' (2010). חרדיות רכה: התחדשות דתית ביהדות המזרחית, ירושלים: יד יצחק בן-צבי.

פרידמן, מ' (1988). האשה החרדית, ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל.

Gillerman, S. (2005). More than Skin Deep: Histories of the Modern Jewish Body, *The Jewish Quarterly Review* 95 (3), pp. 470-478.

- Guterman, M. (2006). Identity Conflict in Modern Orthodox Judaism and the Laws of Family Purity, *Method & Theory in the Study of Religion* 18, pp. 92–100.
- Harris, R. (2012). Introduction Sex, Violence, Motherhood and Modesty: Controlling the Jewish Woman and Her Body, *NASHIM: A Journal of Jewish Women's Studies and Gender Issues*, 23, pp. 5–11.
- Kraus, R. (2010). They Danced in the Bible: Identity Integration among Christian Women Who Belly Dance, *Sociology of Religion* 71 (4), pp. 457–482.
- Scheinberg Andrews, C. (2011). Defining and Exploring Modesty in Jewish American Women, *Journal of Religion and Health* 50, pp. 818–834.
- Yadgar, Y. (2006). Gender, Religion, and Feminism: The Case of Jewish Israeli Traditionalists, *Scientific Study of Religion* 45 (3), pp. 353–370.
- Zalberg Block, S. (2011). Shouldering the Burden Of Redemption: How the “Fashion” of Wearing Capes Developed in Ultra-Orthodox Society, *NASHIM: A Journal of Jewish Women's Studies and Gender Issues* 22, pp. 32–55.

**ifaag1988@gmail.com**

